

УДК 658.8:615.45(477)

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РИНКОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кушер В. О.

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, Вінниця

У статті розглянуто сучасний стан підприємств фармацевтичної галузі України, за обсягом аптечних продажів. Виявлено проблеми конкурентоздатності українських виробників та можливості подальшого розвитку фармацевтичного ринку України враховуючи нестабільну ситуацію всередині країни. Виокремлено основних суб'єктів фармацевтичного ринку та вплив на їх діяльність сучасних економічних законів. Досліджено фактори, що призвели до зменшення розмірів фармацевтичного ринку, а саме анексія Криму, масштабний збройний конфлікт на сході країни та виведення Російською федерацією власних виробників на непідконтрольну територію.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, лікарські засоби, фармація, аналіз, оцінка, імпортери, обсяг ринку.

Кушер В. А. Анализ и оценка рыночных возможностей фармацевтических компаний / Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета, Украина, Винница

В статье рассмотрено современное состояние предприятий фармацевтической отрасли Украины, по объему аптечных продаж. Выявлены проблемы конкурентоспособности украинских производителей и возможности дальнейшего развития фармацевтического рынка Украины учитывая нестабильную ситуацию внутри страны. Выделены основных субъектов фармацевтического рынка и влияние на их деятельность современных экономических законов. Исследованы факторы, которые привели к уменьшению размеров фармацевтического рынка, а именно аннексия Крыма,

масштабный вооруженный конфликт на востоке страны и вывода Российской Федерации собственных производителей на неподконтрольную территорию.

Ключевые слова: фармацевтический рынок, лекарственные средства, фармацевция, анализ, оценка, импортеры, объем рынка.

Kusher V. A. Analysis and evaluation of market opportunities pharmaceutical enterprises / Vinnitsa Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University, Ukraine, Vinnitsa

The article reviews the current state of pharmaceutical industry of Ukraine, in terms of pharmaceutical sales. The problems of competitiveness Ukrainian producers and opportunities for further development of the pharmaceutical market of Ukraine given the unstable situation in the country. Thesis there is determined the main subjects of the pharmaceutical market and the impact of their activities on modern economic laws. The factors that led to the reduction in the size of the pharmaceutical market, namely the annexation of the Crimea, a large-scale armed conflict in the east and the withdrawal of the Russian Federation for its producers not controlled territory.

Key words: pharmaceutical market, drugs pharmacy, analysis, evaluation, Importers, market volume.

Вступ. У сучасній світовій економіці виробництво фармацевтичних товарів є однією з перспективних галузей. Протягом останніх років світовий фармацевтичний ринок демонструє стаłe зростання. Основними чинниками приросту ринку є збільшення потужності конкуренції серед виробників генеричних препаратів та збільшення обсягів споживання дешевих лікарських засобів.

Проблематиці функціонування фармацевтичної промисловості та управління сферою обігу лікарських засобів присвячені роботи іноземних науковців: Т. Н. Барта, Д. Джобера, Р. Куксона, М. МакГрейва, Р. М. Хендерсона. Представниками вітчизняної школи є: Б. П. Громовик, С. В.

Нікуліна, А. Г. Шевченко, А. Г. Семенов, В. І. Стародубов, А. Ю. Юданов, та ін. У наведених роботах недостатньо враховуються шляхи вирішення проблем розвитку фармацевтичного вітчизняного ринку за сучасних політичних та соціальних змін, що відбуваються на території нашої держави.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення проблем функціонування фармацевтичного ринку та обґрунтування перспектив його подальшого розвитку.

Викладення основного матеріалу. Фармацевтичний ринок - економічні взаємовідносини між суб'єктами та об'єктами, пов'язані з обміном фармацевтичних товарів і послуг, внаслідок чого формуються основні елементи ринку - попит, пропозиція та ціна [1, с. 66].

Суб'єктів фармацевтичного ринку можна об'єднати в такі підсистеми:

- управління й регулювання — сукупність органів з координації та здійснення контролю за фармацевтичною діяльністю;
- виробництва ЛП та виробів медичного призначення (ВМП) і їх розподілу, до якої входять: вітчизняні виробничі, оптові та роздрібні підприємства, зарубіжні компанії, підсистема фармацевтичної інформації, що об'єднує спеціалізовані інформаційно-аналітичні видання, аналітичні компанії, бази даних і т.п.;
- підсистема безперервної фармацевтичної освіти професійних громадських організацій (асоціацій, профспілок тощо);
- підсистема споживання, представлена амбулаторними і стаціонарними хворими.

Об'єктами фармацевтичного ринку є фармацевтичні та парафармацевтичні товари, послуги, ідеї, статистичні, інформаційні та дані маркетингових досліджень, потреби і переваги споживачів [4].

Дія економічних законів на фармацевтичному ринку має свої особливості, визначені низкою чинників:

1) потреба в ліках, безпосередньо пов'язана зі здоров'ям і життям людини, внаслідок чого існує висока соціальна пріоритетність ліків, що визначає особливості формування пропозицій і попиту на них.

2) надання фармацевтичної допомоги населенню потребує особистих контактів лікаря та фармацевта, з одного боку, та споживача (пацієнта) — з іншого.

3) має місце нерівноцінність інформації про фармакотерапевтичні властивості ліків у їх виробників, фармацевтів і споживачів, тому справжню незалежність споживача на фармацевтичному ринку неможливо забезпечити внаслідок його недостатньої і непрофесійної інформованості.

4) у сфері фармації (як і у всій системі охорони здоров'я) недостатньо визначено та нечітко простежується зв'язок між витратами праці фармацевтичних працівників і їх кінцевими результатами, внаслідок чого робота працівників аптек має яскраво виражений соціальний характер, яка в той же час не підлягає точній кількісній оцінці.

5) використання особливого механізму господарювання у фармацевтичній діяльності диктується необхідністю об'єднання економічної ефективності та соціальної справедливості;

6) фармацевтичний ринок є розвиненим ринком з високим рівнем конкуренції та постійно зростаючими витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Сучасний фармацевтичний ринок України включає виробництво:

- лікарських засобів;
- дієтичних добавок;
- лікувальної косметики;
- виробів медичного призначення;
- оптових та роздрібних продажів продукції [5].

Серед ключових економічних характеристик цього ринку можна виділити великий рівень конкуренції при невеликих обсягах продажів та виробництва, велику імпортозалежність, низький рівень маржинальності, відсутність

державного фінансування. Україна перебуває в залежності від зарубіжних виробників лікарських субстанцій на 80 %, медпрепаратів на 70% і не забезпечує потреб населення як самостійної держави в лікарських засобах.

Особливою рисою українського фармацевтичного ринку є те, що він переважно залишається ринком генеретиків (їх питома вага виробництва на українському ринку досягає 90 %) [3, с. 718]. За даними державної служби статистики України, витрати на медичні препарати займають у витратах середнього українця 4-5 місце та становить 8,1% від його доходів. Очевидно, що варто очікувати подальшого значного зростання споживчих витрат на лікарські засоби в наслідок таких причин, як старіння населення та погіршення екологічних умов. При цьому вимоги до пропозиції та якості препаратів будуть теж постійно зростати.

Найбільші імпортери фармацевтичних засобів в Україні є:

- ТОВ «БАДМ»;
- ТОВ СП «Оптима-Фарм» Лтд;
- ТОВ «Ввс-Лтд»;
- ЗАТ «Альба-Україна»;
- ТОВ «Санофі-Авентіс Україна».

Минулий рік і перші місяці 2015 р. стали черговим періодом серйозних випробувань для учасників фармацевтичного бізнесу та всієї системи охорони здоров'я України. Постійні загострення збройного конфлікту, аж до ведення масштабних бойових дій на сході країни, політична криза з подальшими виборами до ВР і зміною уряду, триваючий спад економіки і скорочення купівельної спроможності населення, девальвація національної валюти і непередбачувані коливання курсу долара - це не повний перелік ризикових факторів, що вплинули на операторів фармацевтичного ринку в цей непростий період. І все ж, не дивлячись на всі песимістичні прогнози і спроби створення негативного і антисоціального іміджу української фарми, «падіння в прірву» не відбулося [6].

Триває безперебійне функціонування системи забезпечення населення країни товарами аптечного асортименту. Незважаючи на величезні фінансові труднощі, здійснюються поставки ліків у лікувальні установи. Розвивається виробництво вітчизняної фармацевтичної та парафармацевтичної продукції. Українські та зарубіжні компанії беруть активну участь у волонтерському русі, забезпечуючи медикаментами та виробами медичного призначення учасників бойових дій.

Першим відчутним ударом по економіці країни і, звичайно, по фармацевтичному бізнесу стала анексія Криму. На території з населенням 1,97 млн. осіб, яка раніше забезпечувала близько 5% обсягу аптечного сегмента фармацевтичного ринку України (більше 200 млн. доларів з урахуванням всіх категорій товарів), українські мережі та дистриб'ютори були змушені згорнути свою діяльність.

Протягом 2014 року російські фармацевтичні компанії та дистриб'ютори вивели на ринок Криму понад 1000 нових лікарських засобів, не зареєстрованих в Україні. Натомість це не призвело навіть до незначного розвитку і росту ринку. На тлі невдалого курортного сезону, минулого року обсяг аптечних продажів у Криму скоротився порівняно з 2013 р. на 26% у доларовому еквіваленті і на 27% в упаковках (дані компанії Моріон).

Масштабний збройний конфлікт, який зовсім нещодавно здавався абсолютно неймовірним явищем на території України став, на жаль, звичною реальністю, з щоденними звітами про бойові дії, загиблих і поранених з обох боків.

Фармацевтичний ринок Донецької області (4,3 млн. осіб) в добрі часи забезпечував близько 11% роздрібного товарообігу аптечного ринку України (457 млн. доларів у 2013 році з урахуванням усіх категорій товарів), а ринок Луганської області - більше 4% (195 млн. доларів у 2013 році). Відтік населення із зони ведення бойових дій у межах України призвів до перерозподілу попиту і збільшення обсягів продажів товарів аптечного асортименту в інших областях (в першу чергу, Харківській, Одеській та у м. Києві). Частина населення (за

різними оцінками від 300 до 500 тис. людей) виїхали до Росії, що забезпечило скорочення мінімум 1% обсягу споживання в роздрібному сегменті фарм ринку України.

За підсумками 2014 р. падіння аптечних продажів в упаковках, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, становило в Донецькій області - мінус 15%, а Луганській - мінус 31%. А при порівнянні продажів лютого 2015 р. з аналогічним періодом минулого року негативний приріст ще більш виражений: Донецька область - 35%, Луганська область - 63,1% [7].

Девальвація національної валюти традиційно виявилася вкрай болючою як для учасників фармацевтичного бізнесу, так і для споживача, який купує за власні кошти більше 80% лікарських засобів. З початку 2014 року курс долара США виріс більш ніж на 200%. На жаль, від курсу іноземної валюти залежить ціна не тільки іноземних ліків, але й товарів українського виробництва, більшість з яких виробляються на основі субстанцій, що їх закуповують за кордоном. Імпортозалежний фармацевтичний ринок, безумовно, відреагував на девальвацію гривні підвищенням цін. Ситуацію посилив податок на додану вартість, який нараховується вже від нової ціни, що збільшилася внаслідок зростання курсу іноземної валюти. У результаті за підсумками лютого поточного року індекс інфляції для категорії лікарських засобів досяг 73% у порівнянні з лютим 2014 (іноземні + 86%, вітчизняні + 43%).

Регуляторні ініціативи уряду (наприклад, скасування перереєстрації лікарських засобів) тільки починають працювати. Але невтручання керівництва Міністерства охорони здоров'я в політику ціноутворення на фармринку в умовах ринкової економіки в період кризи, безумовно має позитивні наслідки і сприяє виживанню бізнесу.

Макроекономічні показники, що корелюють з динамікою фармацевтичного, наразі не викликають оптимізму. Зростання ВВП України за підсумками IV кварталу 2014 порівняно з аналогічним кварталом 2013 (у постійних цінах 2010 року) становило мінус 15,2%. Індекс промислової продукції у січні - лютому 2015 порівняно з відповідним періодом 2014 р. склав

мінус 21,7%. Зростання реальної заробітної плати за підсумками січня поточного року склав «-13,6%», у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. А індекс споживчих цін у лютому 2015 досяг значення + 34,5% (до лютого 2014) [8].

Не можна не згадати проблему, яка ще більш посилила складну ситуацію в системі охорони здоров'я України. Збій у системі тендерних закупівель лікарських препаратів за кошти центрального бюджету призвів до того, що в 2014 році низка категорій хворих не отримали дорогі життєво необхідні лікарські засоби. Виникли навіть проблеми із забезпеченням дітей медикаментами для проведення планової вакцинації. Частково цю проблему можуть вирішити прямі закупівлі медикаментів міжнародними організаціями. Але не менш актуальною залишається впровадження і розвиток процедури прозорих і справедливих тендерних закупівель ліків за бюджетні кошти.

Висновки. Виходячи з тенденцій розвитку політичної та економічної ситуації в Україні, з урахуванням перспектив світового фармацевтичного ринку основними напрямками і пріоритетами розвитку національного фармацевтичного ринку є: запровадження дієвого механізму здійснення державного контролю за виробництвом, реалізацією та рекламою фармацевтичної продукції, а також за якістю лікувальних препаратів в процесі їх виробництва та ввезення на територію України; підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної продукції та проведення раціональної фармацевтичної політики; створення системи управління якістю всього циклу обігу лікувальних препаратів шляхом запровадження вимог належних практик; удосконалення системи державної реєстрації, зокрема через адаптацію до міжнародних норм, у першу чергу європейських країн; запровадження багатоканального фінансування фармацевтичної науки за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів, забезпечення їх раціонального використання для першочергового фінансування конкурентоспроможних наукових розробок фундаментального та прикладного характеру; здійснення

комплексу заходів для обґрунтування і забезпечення інформаційних ресурсів фармацевтичного ринку.

Література:

1. Силивончик А. В. Де фармація // Бізнес. – 2012. - №6. – С.66-67.
2. Трофимова Е. О. Анализ дистрибьюции зарубежных фармацевтических препаратов в Украину / Е. О. Трофимова // Аптека. — 2011. — С. 4–6.
3. Пестун І. В. Напрямки удосконалення Національної лікарської політики в Україні за індикаторами її оцінки ВООЗ // Збірник наукових праць співробітників КМАПО ім. П.Л.Шупика. – К., 2009. – 717-723.
4. Чорноротов О. Фармацевтичний ринок України // Інтернет- ресурс: <http://www.credit-rating.ua>.
5. Офіційний сайт газети «Аптека» – Режим доступу : <http://www.apteka.ua>
6. Український медичний часопис «Моріон» – Режим доступу : <http://www.morion.ua/>
7. Офіційний сайт національної сервісної фармацевтичної компанії «Фарм планета» – Режим доступу: [http:// www.pharmplanet.com.ua](http://www.pharmplanet.com.ua)
8. Офіційний сайт інформаційного агентства «Уніан» – Режим доступу: [http:// health.unian.ua/](http://health.unian.ua/)

Referances:

1. Sylyvonchyk A. V. De farmatsiya // Biznes. – 2012. - № 6. – S.66-67.
2. Trofymova E. O. Analyz dystryb'yutsyy zarubezhnykh farmatsevticheskykh preparatov v Ukrainu / E. O. Trofymova // Apteka. — 2011. — S. 4–6.
3. Pestun I. V. Napryamky udoskonalennya Natsional'noyi likars'koyi polityky v Ukraini za indykatoramy yiyi otsinky VOOZ // Zbirnyk naukovykh prats' spivrobitnykiv KMAPO im. P.L.Shupyka. – K., 2009. – 717-723.
4. Chornorotov O. Farmatsevtichnyy rynok Ukrainy // Internet- resurs: <http://www.credit-rating.ua>.
5. Ofitsiynyy sayt hazety «Apteka» – Rezhym dostupu : <http://www.apteka.ua>

6. Ukrayins'kyy medychnyy chasopys «Morion» – Rezhym dostupu: <http://www.morion.ua/>
7. Ofitsiynyy sayt natsional'noyi servisnoyi farmatsevtichnoyi kompaniyi «Farm planeta» – Rezhym dostupu: [http:// www.pharmplanet.com.ua](http://www.pharmplanet.com.ua)
8. Ofitsiynyy sayt informatsiynoho ahent-stva «Unian» – Rezhym dostupu: [http://http://health.unian.ua/](http://health.unian.ua/)